

Вікторія Бондаренко

в. о. мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

РОЗВИТОК ВЕБ-САЙТІВ БІБЛІОТЕК ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНИМИ ПОТОКАМИ

У статті висвітлюються особливості функціонування веб-сайтів провідних бібліотек світу як форм дистантного обслуговування користувачів бібліотек та аналізуються напрями їх удосконалення в процесі розвитку інформатизації.

Оцінюються переваги використання бібліотечних фондів за допомогою веб-сайтів. Проаналізовано функції сайтів та критерії їх ефективності.

Ключові слова: веб-сайт, бібліотека, дистантні послуги, інформація, інформаційні технології, віртуальний простір.

В умовах зростання обсягів інформаційних потоків спостерігається тенденція до посилення в практичній діяльності впливу віртуального простору. Інтернет-сайти виступають як елементи, що структурують й упорядковують віртуальний простір, та водночас як комунікаційні канали, що забезпечують його насичення. Їх першочергове призначення – представляти в інформаційному просторі суб'єкти й об'єкти, які функціонують у різних сферах життєдіяльності суспільства.

У цьому контексті особливого значення набуває представництво у віртуальному просторі бібліотечних установ, адже бібліотека, як сучасний інформаційний центр, у цих умовах виступає одним із базових елементів формування інформаційного суспільства. Аналіз тенденцій інформатизації бібліотечної системи в Україні дає змогу виділити такі найактуальніші напрями розвитку цього процесу, як: нарощування системи комп'ютерних комунікацій бібліотек з метою забезпечення доступу до інформаційних ресурсів глобальних мереж, ефективного використання створених інформаційних ресурсів, інтеграції українських бібліотек у світову бібліотечну кооперацію, удосконалення інформаційної інфраструктури бібліотек з метою створення сучасної програмно-технічної бази; впровадження інформаційних технологій у процес бібліотечного обслуговування.

Усебічне включення в інформаційні процеси, розвиток інноваційних каналів комунікації створюють для бібліотек можливість розвиватися синхронно із соціумом, що трансформується, сприяючи

формуванню інформаційного суспільства. Представництво бібліотек у віртуальному просторі здійснюється через спеціалізовані інтернет-сайти, які є характерною ознакою трансформації існуючої системи бібліотечного обслуговування та функціонування яких створює умови для відповідності діяльності бібліотек новим суспільним потребам. Реформування організації бібліотечної діяльності з використанням усіх сучасних електронних технологій дає змогу бібліотекам залишатися затребуваними інформаційними центрами в умовах постійно зростаючих суспільних інформаційних потреб.

Сьогодні вітчизняними та зарубіжними науковцями активно досліджується сучасний стан веб-сайтів бібліотек, їх перспективи та модернізація у зв'язку з розвитком нових електронних технологій. Аналізуються особливості створення та функціонування бібліотечних сайтів – як один з найважливіших способів доступу до ресурсів бібліотеки.

Визначенню місця бібліотеки в сучасному віртуальному середовищі, створенню та функціонуванню веб-сайтів приділяли увагу такі зарубіжні дослідники, як Т. Ф. Берестова [1], О. Л. Лаврик та Т. В. Дергилева [2], Р. С. Мотульський [3], Ю. Н. Столяров [4], Я. Л. Шрайберг [5].

Серед вітчизняних науковців дослідження розвитку електронного бібліотечно-інформаційного ресурсу країни розглядається в працях Т. П. Павлуші [6], А. О. Чекмарьова [7], Л. Й. Костенка [8], Л. А. Чуприни [9], О. М. Пашкової [10]. У роботах І. О. Давидової, Н. Б. Зінов'євої, Л. Я. Філіпової розглядаються бібліографічні системи та бази даних в умовах сучасного інформаційно-комп'ютерного середовища.

Проте, попри велику увагу з боку науковців та дослідників до теми розвитку та функціонування бібліотек у віртуальному просторі, ними, в основному, розглянуто загальні теоретичні та технічні аспекти проблеми. Водночас визначення закономірностей розвитку бібліотечного представництва в інтернет-середовищі та напрямів його подальшого вдосконалення потребує здійснення порівняльного аналізу особливостей функціонування веб-сайтів провідних бібліотек світу, чому, власне, і присвячена стаття.

Сьогодні дослідження інноваційних методів реалізації інформаційного потенціалу бібліотек, серед яких одне з провідних місць займає процес удосконалення спеціалізованих інтернет-сайтів з метою підвищення ефективності обслуговування користувачів бібліотечних ресурсів, набуває дедалі більшого значення. Адже Інтернет, як один з провідних сучасних каналів комунікації, забезпечує, по-перше, високі темпи циркуляції інформаційних потоків; по-друге, діє перманентно і в режимі реального часу, що має особливе значення в умовах безпрецедентно

швидкого в історії людства старіння інформації; по-третє, практично не обмежує обсяг інформації, що передається, і форму її надання (відео, аудіо, текст, графіка, будь-яка комбінація перерахованих елементів), і на решті – інформація залишається та може нагромаджуватися в генеральному сховищі інформації в значних обсягах. Прагнення до ефективного використання інформаційного потенціалу бібліотек, їх «підключення» до інформаційної мережі світової комунікації, необхідність розширення спектра віртуальних бібліотечних послуг вимагають наразі присутності бібліотек в інтернет-просторі.

Веб-сайт, як інтерактивне представництво в мережі Інтернет, віртуальне обличчя бібліотеки, плацдарм для репрезентації її можливостей, інформаційного потенціалу та змісту послуг, має слугувати здійсненню таких функцій: представницька, інформаційна, комунікаційна, навігаційна, коригуюча, функція дослідження соціальної структури користувачів.

Представницька функція, або функція позиціонування, представляє собою презентацію успішного функціонування бібліотеки в умовах інтенсифікації інформаційних потоків. У межах цієї функції у віртуальному просторі презентується науковий, освітній, інтелектуальний, соціальний потенціал бібліотечної установи, відбувається ознайомлення фахівців і широкої громадськості з напрямками її діяльності. Від ефективності представницької функції значною мірою залежить ступінь включеності бібліотечної установи в активну всебічну суспільну діяльність.

Інформаційна функція, за словами І.Моргенштерна, є головною функцією сучасної бібліотеки (збирати, організовувати, доносити до населення інформацію, відображену в книгах та інших документах бібліотечного зберігання, каталогах і картотеках) [11].

Починаючи з розміщення на сайті оголошення про режим роботи бібліотеки та її відділів, бібліотечних правил, каталогів, путівників, віртуальних виставок, інформації щодо нових надходжень тощо і закінчуючи презентацією змістовних інформаційно-аналітичних матеріалів, – усе це елементи інформаційної функції, без яких бібліотечний сайт не може виконати свого головного призначення: забезпечити користувача потрібною йому інформацією.

Комунікаційна функція бібліотечного сайту полягає в забезпеченні можливості з'єднання між документом і користувачем, передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм і засобів за допомогою електронних технологій.

Варто звернути увагу на діалектичний взаємозв'язок комунікаційної та інформаційної функції з навігаційною, яка базується на визначенні

оптимальних шляхів пошуку та організації доступу до інформації. Її здійснення відбувається за допомогою різного роду пошукових систем. Ефективна реалізація навігаційної функції вимагає постійного моніторингу як інформаційних ресурсів, так і потреб користувачів.

Функція вивчення соціальної структури користувачів спрямована на дослідження інформаційних запитів різних категорій користувачів бібліотек з метою оптимізації процесу відбору суспільно затребуваної інформації серед усього постійно зростаючого інформаційного масиву.

Важливим фактором є постійний процес моніторингу ефективності роботи сайту бібліотеки та його оптимізації, спрямованої, у першу чергу, на забезпечення користувача максимальною зручністю роботи, зниження часу, необхідного на пошук потрібної інформації, максимальне задоволення його інформаційних запитів. Виконанню цього завдання сприяє здійснення сайтом коригуючої функції, яка полягає в аналізі функціонування сайту та розробці пропозицій щодо внесення змін, спрямованих на підвищення його ефективності. Аналізуючи інтерактивний зв'язок, формуючи й реалізуючи пропозиції на внесення змін у зміст, форму, систему роботи й інші аспекти функціонування інтернет-сайту, коригуюча функція стимулює його розвиток.

Серед чинників, що впливають на популярність ресурсу, дослідниками традиційно виділяється інформативність і корисність веб-ресурсу, його спрямованість на широку аудиторію, регулярність оновлення, зручність і простота навігації.

Досліджуючи ефективність функціонування бібліотечних сайтів, варто звернути увагу на перелік додаткових критеріїв, на які найчастіше звертають увагу користувачі. Ці критерії можна розподілити на декілька смислових груп.

Група 1. Зміст, інформативність сайту:

– наявність стрічки бібліотечних новин, оголошень і звітів про заходи, що проводяться та які вже проведено;

– доступ до електронних каталогів книжкових видань, періодичної преси (та іншої бібліографічної інформації залежно від наповнення фондів бібліотеки), а також до електронного фонду інформації з онлайн-доступом;

– як пов'язаний сайт бібліотеки із сайтами бібліотек-партнерів, наявність перехресних посилань;

– наявність зворотного зв'язку: можливості поставити питання й оперативно одержати відповідь професійного консультанта, наявність форуму, гостьової книги;

– актуальність інформації на сайті (тобто наявність на сайті нової інформації) і частота її оновлення.

Група 2. Доступність інформації із сайту:

- швидкість завантаження інформації, у тому числі флеш-, відео-, аудіороликів;
- коректне відображення сайту в найпопулярніших браузерях: ІЕ, Mozilla FireFox, Opera. Доступність переглядання сайту при різній розподільній здатності екрана.

Група 3. Дизайн, зручність використання:

- зручність орієнтації на сторінках, переходу за гіперпосиланнями;
- зрозуміла структура сайту. Наявність меню та ефективної системи навігації на головній та будь-якій іншій сторінках, перехід по сторінках за один-три кроки;
- якість дизайну (кольорів фону, малюнків, гіперпосилань, розмір і вид шрифтів). Чи гармоніє дизайн сайту з корпоративним дизайном, якщо він є;
- наявність карти сайту, якщо є необхідність.

Наповнення сайту має містити максимум корисної інформації, але при цьому ресурс повинен бути вільним від зайвої реклами та декоративних елементів.

Актуальність розробки і створення ефективних інтернет-ресурсів вітчизняних бібліотек зумовлює необхідність вивчення позитивного світового досвіду функціонування сайтів провідних бібліотечних установ світу. У цьому контексті було здійснено порівняльний аналіз веб-сайтів Бібліотеки Конгресу США, Національної парламентської бібліотеки Японії, Російської державної бібліотеки та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Бібліотека Конгресу США – одна з найбільших бібліотек світу, є науковою бібліотекою, обслуговує урядові органи, дослідницькі установи, наукових працівників, приватні фірми та промислові компанії, школи.

Сайт Бібліотеки Конгресу США (www.loc.gov) являє собою інформаційний ресурс з великим обсягом корисної та пізнавальної інформації. На головній сторінці сайту – широкий спектр рубрик, серед яких: про бібліотеку, колекції-шедеври (унікальні), новини бібліотеки, дослідження та відкриття, ресурси та програми, послуги. Сайт дає можливість дізнатися про місію та історію бібліотеки, її діяльність у сфері заохочення та сприяння розвитку творчого потенціалу, запровадження премій та нагород за значний внесок у розвиток гуманітарної сфери. Веб-сайт бібліотеки інформує своїх відвідувачів про цікаві можливості для тих, хто перебуває у пошуках роботи, стажування чи стипендії, а також про можливість роботи в бібліотеці як волонтера.

Варто відзначити зручність навігаційно-пошукової системи сайту. Адекватний розподіл інформації різного призначення на рубрики та

підрозділи дає змогу швидко здійснювати пошук. На особливу увагу заслуговує те, що в режимі онлайн-доступу можна ознайомитися з колекціями живопису, фотографій, історичних газет, звукозаписів, колекціями кіно та телетворів, літератури та поезії, мап, рукописів, а також енциклопедичною інформацією з різноманітної тематики («пам'ять Америки», культура, фольклор, спорт, воєнна історія).

Привертає увагу розділ сайту «Уряд. Політика і Закон», що містить детальну інформацію про діяльність уряду та Конгресу, судову систему, законодавчий процес, виборчу систему, інформацію про громадянські права, історичні законодавчі акти, інформацію про проблеми міжрасової дискримінації, історію політики США.

Зручною є рубрика «Спеціально для» (Especially for), яка охоплює інтереси широкого кола користувачів. Зокрема, рубрика містить такі підрубрики, як: для дітей та сім'ї, для бібліотекарів, для видавців, дослідників, учителів. Таким чином, сайт робить ресурс затребуваним у перспективі, формує звичку користування фондами бібліотеки в різних вікових та соціальних групах.

Широкі можливості користувачам відкриває рубрика «Моя сторінка» (MyLOC). З її допомогою незареєстрований користувач може отримати доступ до колекцій, до інформації з підрубрики «Приховані скарби тижня» (This Week's Hidden Treasure), де представлена цікава інформація з різних тематик, що оновлюється щотижнево, до інформації про виставки, що проходять у бібліотеці. Зареєстровані користувачі за допомогою MyLOC можуть на базі фондів бібліотеки створювати власні веб-колекції, брати участь в інтерактивній грі «Квест знань» (Play Knowledge Quest), перемажець якої може навіть розраховувати на приз.

MyLOC діє за принципом соціальної мережі, в основі її функціонування покладено принцип інтерактивного використання наявної інформації. Прагнення наповнити сторінку спонукає її автора до більш ретельного вивчення фондів, сприяє не просто його ознайомленню з інформацією, а, власне, її засвоєнню, тобто підвищує ефективність інформаційної дії. Отже, впровадження цієї форми комунікації є надзвичайно перспективним.

Вартою уваги є також рубрика «Віртуальний тур» (Virtual Tour), що дає можливість «пройтись» онлайн залами Бібліотеки Конгресу та ознайомитися з історією її заснування.

На сайті Бібліотеки Конгресу США представлено широкий спектр дистантних послуг, таких як: запитай бібліотекаря (ask a Librarian); доступ до електронних каталогів (Cataloging Services); послуги щодо отримання копій матеріалів та онлайн-доступу до них (Duplication Services); міжбібліотечний абонемент (Interlibrary Loan); відбір і випуск надрукованих шрифтом

Брайля та записаних на електронних носіях повнотекстових книг і журналів з різних галузей знань, культури й мистецтва, художньої літератури, що вже протягом майже 70 років здійснюється Національною бібліотечною службою для сліпих та інших інвалідів (National Library Service for Blind and Physically Handicapped). Ці матеріали розповсюджуються безкоштовно разом з устаткуванням для прослуховування «книг, що розмовляють», по мережі регіональних і місцевих бібліотек, які видають їх в тимчасове користування своїм читачам. Національна бібліотечна служба постійно удосконалює обслуговування інвалідів, на сьогодні її головна увага приділяється проблемі електронних «книг, що розмовляють», для сліпих. Як і інші великі підрозділи бібліотеки, ця служба має свій спеціальний веб-сайт.

Головна сторінка сайту бібліотеки також дає можливість ознайомитися з популярними веб-трансляціями колекцій (пропонується переглянути та прослухати невелику лекцію із запропонованої теми). Крім того, головна сторінка містить гіперпосилання на такі соціальні мережі, як Facebook, Twitter, Flickr та YouTube, на яких є сторінка Бібліотеки Конгресу США. Також сайт дає можливість скористатися сервісом електронного бронювання турів та екскурсій по бібліотеці.

Варто також звернути увагу на наявність на сайті бібліотечного магазину, який має великий асортимент та дає можливість придбати книги, документи, календарі, карти, журнали, канцтовари з зображенням та логотипом бібліотеки, ігри, головоломки, подарункові сертифікати, ювелірні вироби, музику і відео, офісне приладдя, плакати, гравюри, фотографії тощо.

Отже, варто відзначити, що сайт Бібліотеки Конгресу США є надзвичайно інформативним, легким у користуванні, охоплює широке коло користувачів (від наймолодших до користувачів з обмеженими можливостями), графічні об'єкти полегшують навігацію по сайту, цікавими є веб-трансляції. Примітно, що навіть без реєстрації є онлайн-доступ до великого масиву колекцій та іншої інформації, розташованої на сайті.

Розвинутим і зручним у користуванні є також сайт Національної парламентської бібліотеки Японії (<http://www.ndl.go.jp>), яка є єдиною національною бібліотекою в країні. Бібліотека має 28 філіалів, серед яких міжнародна дитяча бібліотека, бібліотека літератури Азії та 26 бібліотек різних міністерств. Бібліотека включає в себе практично всі видання, що збереглися, з числа тих, що коли-небудь видавалися в Японії, а також величезний фонд книг іноземними мовами.

Вісім спеціальних колекцій бібліотеки вважаються найважливішими: сучасна політична та конституційна історія; матеріали про післявоєнну окупацію Японії; закони й законопроекти; наука й технології; карти; музика; іноземні книги про Японію; рідкісні та стародавні видання.

Електронний каталог Національної парламентської бібліотеки Японії включає бібліографічні записи на 90 % документів, що зберігаються у фондах бібліотеки. НДІ інформатики здійснює корпоративну каталогізацію спільно з 1000 університетськими та іншими спеціальними бібліотеками, надаючи при цьому особливу увагу науковій і спеціальній літературі.

Із метою формування електронної бібліотеки було оцифровано 143 тис. документів епохи Мейя (1868–1912 рр.). Тексти доступні користувачам як у межах локальної мережі, так і в мережі Інтернет. Також планується оцифровка 90 тис. документів першої половини XIX ст.

Дедалі активніше розвивається сайт бібліотеки англійською та японською мовами. На сайт викладаються такі документи, як загальний каталог бібліотеки, 60 тис. сучасних книг, 37 тис. стародавніх, протоколи засідань парламенту Японії. На головній сторінці інтернет-сайту Національної парламентської бібліотеки Японії розташоване меню, яке дає можливість скористатися більше ніж 15-ма рубриками, такими як онлайн-каталог (Online Catalogs), електронна бібліотека (Electronic Library), онлайн-галерея (Online Gallery), публікації (Publications), рубрика «Для бібліотекарів» (For librarians), стрічка новин (News), події (Events), інформація про послуги для парламенту (Information of services for diet) та ін.

Національна парламентська бібліотека забезпечує доступ через свій сайт до онлайн-послуг на трьох об'єктах: Токіо (Tokyo Main Library – головна бібліотека), Кансай-кан (Kansai-kan of the National Diet Library), Міжнародна бібліотека дитячої літератури Японії (International Library of Children's Literature). Національна цифрова бібліотека також пропонує широкий спектр послуг для віддалених користувачів, зокрема інтерактивні запити ксерокопіювання (photoduplication). Зареєстровані користувачі мають змогу користуватися послугами бібліотеки в більш зручні способи: копіювальні послуги поштою (можна зробити запит послуг копіювання через Інтернет і одержати копії поштою), спрощеною процедурою доступу до окремої категорії інформації та ін.

Сайт також надає доступ до дитячого веб-сайту (KidsWebsite), веб-архіву (Web Archiving), цифрової бібліотеки ери Мейдзі (Digital Library from the Meiji Era), повнотекстових баз даних засідань парламенту (Full-text Database System for the Minutes of the Diet), переліку інтернет-послуг (List of Online Services), аудіофайлів, онлайн-галерей (Online Gallery) та виставок.

Варту відмітити великий обсяг дистантних послуг, доступ до яких надає веб-сайт бібліотеки. Так, дистанційно можна ознайомитися з інформацією про роботу парламенту (повнотекстові бази даних роботи сесії парламенту з I сесії (травень 1947 р.); каталогом бази даних японських законів та правових норм (база даних містить інформацію про оголошення

дати в «Офіційному віснику», поправки, відміни законів, розпоряджень та ухвал з 1886 р.); з каталогом Database законів і правил на початку ери Мейдзі (ця база даних містить інформацію про закони, накази та розпорядження, обнародовані в період між 1867 і 1886 рр.); парламентськими документами та офіційними публікаціями японських та іноземних держав (на цій сторінці подані основні принципи парламентських документів і офіційних публікацій, у тому числі парламентських документів, офіційних бюлетенів, статуту, публікації урядових установ Японії та інших країн, документів міжнародних організацій. Посилання на електронні версії також доступні).

Привертає увагу доступ до рубрики «Матеріали для законодавчих досліджень» (Materials for Legislative Research), де розміщені довідкові матеріали для національних політичних дискусій, зокрема Reference (щомісячне видання, що містить компетентні статті з ключових моментів питань національної політики та інформацію іноземних держав); Research and Information – ISSUE BRIEF (невеликі буклети з історії, національно-політичних проблем, що викликають серйозне зацікавлення); Foreign Legislation (щоквартальне видання, що проводить опис тенденцій законодавства інших країн і переклад іноземних законів японською мовою); Research Materials Series (дослідження доповідей та інформації з конкретних тем). Упровадження такої рубрики сприяє соціалізації користувачів, підвищенню політико-правової культури, впливає на виховання поваги до традицій, патріотизму тощо.

Варто відмітити зручність пошукової системи сайту бібліотеки, яка дає змогу здійснювати інтегрований пошук бібліографічних даних і цифрових архівів префектури бібліотек, архівів, музеїв, інститутів, академічних установ. Також більш широкому використанню інформації фондів бібліотеки сприяє організація пошуку книг, що каталогізовані після 1986 р., різними мовами – китайською, корейською, монгольською, індонезійською, в'єтнамською, тайською, хінді, санскрит, урду, персидською, арабською й турецькою та всіх періодичних видань і газет китайською та корейською мовами. Такі розширені можливості пошуку збільшують коло користувачів сайту та популяризують його серед представників інших країн.

Як і в Бібліотеці Конгресу США, значна увага приділяється задоволенню інформаційних запитів людей з особливими потребами. Так, через веб-сайт бібліотеки також можна отримати доступ до Національного зведеного каталогу книг, записаних шрифтом Брайля, що дає можливість людям з обмеженими можливостями користуватися інформаційним потенціалом бібліотеки.

Збільшенню використання фондів бібліотеки сприяє також можливість доступу до її ресурсів через мобільну версію веб-порталу шляхом завантаження останньої на свій телефон, що на сьогодні є доволі актуальним.

У цілому, сайт Національної парламентської бібліотеки Японії є надзвичайно інформативним, зручним у навігації, надає доступ до широкого переліку дистантних послуг, забезпечує доступ до інформації людей з обмеженими можливостями, активно розвивається та впроваджує новітні технології. Для кращого представлення бібліотеки в віртуальному просторі використовується мобільна версія сайту. Проте варто зауважити, що хоча сайт і є двомовним (японська та англійська мови), але більшість інформаційних ресурсів надається тільки японською мовою, що певною мірою обмежує доступ до інформації користувачам, які нею не володіють. У цьому контексті більш функціональним є сайт Бібліотеки Конгресу США, на якому вербальна інформація, по змозі, супроводжується візуальною, так що навіть за відсутності необхідних мовних навичок ресурсом можна користуватися (наприклад, переглядати відео, слухати аудіо тощо).

Що стосується сайту Російської державної бібліотеки (www.rsl.ru), то на головній його сторінці розташоване меню сайту, яке складається з понад 10-ти рубрик, таких як віртуальна довідкова служба, інформація читачам, послуги, фонди, проекти та ін. Через сайт бібліотеки можна ознайомитися з відомостями про бібліотеку – її структурою та підрозділами, документами РДБ, що регламентують роботу бібліотеки, правилами користування бібліотекою, наданнями послуг тощо. Крім того, є можливість ознайомитися із щомісячними добірками публікацій про РДБ у ЗМІ та контактною інформацією.

Рубрика «Читателям» дає змогу отримати інформацію про режим роботи бібліотеки, правила запису, читальні зали, а також надає відповіді на питання: як записатися в бібліотеку, де шукати потрібну книгу, хто може допомогти в підборі потрібної літератури та ін. У рубриці «Фонди» можемо отримати вичерпну інформацію про всі наявні фонди бібліотеки та доступ до електронної бібліотеки. Також сайт надає доступ до електронного каталогу та відомості про інші наявні в бібліотеці каталоги, а також про їх місцезнаходження.

Варто зазначити, що рубрика «Проекти» надає можливість отримати інформацію про проекти, які розроблені з участю РДБ. Особливий інтерес викликають проекти, що надаються в онлайн-доступі. Зокрема, цікавим є інтернет-музей гравюри Printsmuseum.ru – перший у країні проект, присвячений російській і радянській друкованій графіці кінця XIX – початку XX ст. Він складається з декількох розділів, які

представляють різні техніки (офорт, ксилографія, ліногравюра та ін.). У кожному з них міститься необхідний для знання предмета набір інформації – статті про художників, коментарі до виконання окремих робіт, словник термінів, бібліографія.

На сайті також представлений спільний проект літературного музею та Російської державної бібліотеки «Русское литературное наследие on-line». У рамках проекту створено зведений електронний каталог, доступний через пошукову систему порталу, що надає інтегрований доступ до каталогу особистої бібліотеки Л. М. Толстого, що зберігається в Державному меморіальному й природному заповіднику «Музей-садиба Л. М. Толстого "Ясна Поляна"», а також до всіх бібліографічних записів і вибірково оцифрованих ресурсів Російської державної бібліотеки, що мають стосунок до Л. М. Толстого.

Інформативним є проект «Державні символи Росії: Історія і реальність». Проект містить матеріали з історії та щодо сучасних державних символів Росії: зображення прапорів і гербів, історичних діячів, дореволюційні книги й інші унікальні матеріали в електронному вигляді з фондів РДБ, державна й патріотична музика. Колекція відкрита для всіх бажаючих.

Корисним видається виокремлення рубрики «Електронні ресурси», переходячи до якої є можливість отримати інформацію щодо електронного каталогу, електронної бібліотеки, віддалених мережевих ресурсів, бібліографічних видань, баз даних «Інформкультура», зовнішніх ресурсів. Зручним є гіперпосилання для швидкого переходу безпосередньо до електронної бібліотеки, електронного каталогу, зовнішніх ресурсів. Крім того, головна сторінка містить стрічку бібліотечних новин та гіперпосилання на соціальні мережі Blogspot, vkontakte, livejournal, Facebook, Twitter, Flickr, на яких наявна сторінка РДБ. Зручним для користувача є гіперпосилання на рубрики «Как пройти в библиотеку» та «Электронная библиотека сама придет к вам!», які привертають увагу користувача сайту з першої хвилини його відвідування.

Варто також відмітити зручність розташування рубрик на сторінці, наявність графічних об'єктів, які не тільки роблять сторінку більш привабливою, а й полегшують сприйняття інформації.

Зручною і доступною для користувача є пошукова система, яка поділяється на просту, розширену та пошук для професіоналів, також можна скористатися додатковими опціями.

Російська державна бібліотека через свій сайт надає широкий спектр дистанційних послуг, як платних так і безкоштовних. Безкоштовно надаються такі послуги, як: «Електронне замовлення» документів з фонду РДБ, віртуальна довідкова служба, надання доступу до відда-

лених мережевих ресурсів, надання інформації про наявність у фондах РДБ конкретного документа (по телефону, електронною поштою), продовження терміну користування документами в читальних залах (онлайн, по телефону).

Серед платних послуг, які дистанційно надає Російська державна бібліотека, – попереднє замовлення по телефону документів з центрального основного фонду, попереднє замовлення по телефону та електронною поштою документів з фонду відділу мікроформ, обслуговування зовнішніх користувачів РДБ з виготовлення копій з фондів РДБ [які можна отримати в цифровій (на електронних носіях) та паперовій (ксерокопії) формах через сервер, поштою або безпосередньо в РДБ], перевірка текстів на плагіат, організація екскурсій по Російській державній бібліотеці – оглядової, у Будинок Пашкова та Музей книги (замовлення по телефону).

Загалом, сайт РДБ є зручним у навігації, з привабливим інтерфейсом, інформативно наповненим, надає доступ до широкого спектра послуг та інформаційних ресурсів. Сайт дає можливість отримати інформацію про події, що вже відбулися в бібліотеці, та про ті, які ще відбудуться, ознайомитись онлайн із колекціями, що представлені на сайті, отримати широкий спектр дистанційних послуг, як платних так і безкоштовних.

До числа десяти найбільших національних бібліотек світу входить Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – найбільша бібліотека України, головний науково-інформаційний центр держави.

Обсяг фондів – близько 15 млн од. зберігання. Це унікальне зібрання джерел інформації, що включає книги, журнали, продовжувані видання, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, стародруки, газети, документи на нетрадиційних носіях інформації. Бібліотека має найповніше в державі зібрання пам'яток слов'янської писемності та рукописних книг, архіви та книжкові колекції видатних діячів української і світової науки та культури.

Портал Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (www.nbuv.gov.ua) щодня відвідують до 40–50 тис. користувачів. Кількість користувачів порталу збільшується експоненціально на 30–50 % у рік (якщо у 2004 р. щодобово сайт відвідували 2,3 тис., то в грудні 2010 р. – понад 50 тис.). Має місце тенденція до збільшення попиту на повнотекстові ресурси. Найпопулярнішим є депозитарій електронних копій наукової періодики України – до нього звертається 80 % користувачів, яким щодоби надається понад 300 тис. статей [9].

Головна сторінка веб-сайту Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського дає можливість своїм користувачам отримати доступ

до таких інформаційних ресурсів бібліотеки, як система каталогів і картотек, наукова періодика України, електронний фонд, передплачені ресурси, Національна юридична бібліотека, реферативна база даних, Фонд президентів України, наукові біографії вчених, аналітичні матеріали СІАЗ, наукові установи, бібліотечні новини.

Також сайт бібліотеки надає доступ до науково-інформаційних ресурсів Інтернету: пошукових систем, бібліотек України, національних бібліотек, електронних бібліотек, органів державної влади, національних університетів, енциклопедій, словників, газет та інтернет-видань.

Рубрика «Електронний фонд» дає можливість отримати доступ до широкого спектра тематичних та видових зібрань публікацій, серед яких електронна бібліотека авторефератів дисертацій (55 тис. текстів авторефератів дисертацій, захищених в Україні з 1998 р.); пам'ять України в об'єктах національного надбання (оцифровані документальні пам'ятки з історико-культурних фондів); українська класика, рукописи, стародруки («Київські глаголичні листки», Львівський Апостол, Пересопницьке Євангеліє; твори Т. Шевченка, І. Франка та ін.); нормативні акти України в бібліотечній і суміжних галузях (закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти міністерств і відомств); міжнародна інформація (статистичні дані про країни, міста, населення; публікації про тероризм); комп'ютерні технології в бібліотеці (операційні системи, офісні пакети, системи автоматизації бібліотек), мережеві технології). Підрубрика «Фотогалерея, презентації» дають змогу в онлайн-доступі ознайомитися з фотоматеріалами з різної тематики, серед яких «Україна» (фото та інформація про історію, культуру, науку та техніку України); «Бібліотека» (фотогалерея бібліотеки імені В. І. Вернадського, основної будівлі, читальних залів, раритетів); «Будинки національних бібліотек» (фотогалерея світових національних бібліотек); «Україна: наука, техніка, освіта» (фотогалерея досягнень українських науковців).

Так само, як і на сайтах Бібліотеки Конгресу США та Національної парламентської бібліотеки Японії, сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського надає доступ до матеріалів з найбільш актуальних суспільних проблем, ознайомлює користувача з історичним та культурним розвитком держави.

Доступ до матеріалів, які орієнтовані на задоволення інформаційно-аналітичних потреб органів державної влади всіх рівнів, громадських організацій, економічних структур, наукових працівників та користувачів, які цікавляться суспільствознавчою тематикою, надається на сайті НБУВ у рубриці «Аналітичні матеріали СІАЗ». Так, зокрема, рубрика дає можливість ознайомитися з такими матеріалами, як «Наукові праці Національ-

ної бібліотеки України імені В. І. Вернадського»; бюлетень оперативної інформації електронних видань «Резонанс»; інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі», що присвячений висвітленню та аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній та соціальній сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні; реферативний бюлетень матеріалів ЗМІ «Шляхи розвитку української науки», в якому висвітлюються проблеми підвищення ефективності наукової діяльності та реформування української науки, подається інформація про здобутки вітчизняної науки та висвітлюється досвід розвитку наукових досліджень за кордоном; експертно-аналітичний висновок «Проблеми зайнятості населення», де висвітлюються питання працевлаштування населення, ринку праці та діяльності Державної служби зайнятості.

Рубрика «Аналітичні матеріали СІАЗ» також дає можливість обговорення в режимі онлайн представлених на сайті матеріалів з актуальних тем на платформі livejournal. Наприклад, використовуючи інтерактивні технології, максимально враховуючи суспільні та індивідуальні потреби й запити, на сайті відкрито форум з обговорення проблем інформаційного суверенітету та інших суспільно значущих тематик, що спричинило жваві коментарі та численні відгуки з даної проблеми.

Впровадження методів інтерактивного обговорення важливих проблем сучасного розвитку України сприяє соціалізації користувачів, підвищенню їхньої політико-правової свідомості, вихованню поваги до традицій, патріотизму тощо.

Із метою вивчення попиту на продукцію служби її співробітниками проводяться дослідження активності користувачів інтернет-сторінки СІАЗ. Так, з'ясувалося, що протягом травня 2009 р. ресурс відвідали майже 30 тис. користувачів, усього скачано близько 28 тис. файлів, щодоби від 6 до 8 тис. файлів. Найбільшою популярністю користуються випуски «Україна: події, факти, коментарі», «Резонанс», «Шляхи розвитку української науки», «Євро-2012 у відгуках ЗМІ» [9].

У структурі НБУВ діє також Національна юридична бібліотека, до матеріалів якої є доступ через сайт НБУВ. Онлайн можна ознайомитися з науковою юридичною періодикою України (80 журналів і збірників наукових праць з проблем держави і права та юридичних наук); ознайомитися з консультаційними матеріалами з питань дотримання прав людини, підприємницької діяльності тощо. Зокрема, надзвичайно актуальним є доступ до повнотекстової версії бюлетеня оперативних матеріалів на базі аналізу правової електронної інформації «Громадська думка про правотворення». Бюлетень містить новини

законотворчого процесу та коментарі вітчизняних і зарубіжних експертів з актуальних правових подій. Крім того, надаються аналітичні матеріали та матеріали щодо вивчення зарубіжного досвіду вирішення правових проблем.

Також на сайті представлені інтернет-путівник по юридичних ресурсах України; 70 дайджестів офіційних матеріалів і публікацій у періодичних виданнях (2009–2011 рр.), щодо питань конституційного правосуддя в країнах СНД і Балтії та багато інших матеріалів з юридичної тематики.

Варто відмітити зручність пошукової системи Web «ІРБІС», яка надає розширені можливості навігації по сайту та доступ до рубрик «Запитай бібліотекаря», «Юридичні інформаційні ресурси», «Електронні ресурси», «Інформаційно-бібліографічний сервіс».

Отже, варто зазначити, що сайт Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського активно розвивається, доповнюється інформаційними ресурсами та впроваджує новітні технології, є зрозумілим для користувача та зі зручною пошуковою системою, зосереджує в собі великий масив різносторонньої інформації, надає онлайн-доступ до великої кількості фотогалерей, виставок, оцифрованих документальних пам'яток.

Орієнтуючись на досвід світових бібліотек, у перспективі доцільним видається вдосконалення інтерфейсу НБУВ, а саме: збільшення графічної інформації, що супроводжує рубрики та підрубрики сайту.

Із метою охоплення більш широкої аудиторії варто впровадити на сайті тематичні розділи, як-от: для дітей, родини (наприклад, журнали, література з педагогіки, виховання, психології, медицини), для бібліотечних працівників (наприклад, щорічні конференційні матеріали). За прикладом Бібліотеки Конгресу США затребуваною стала б рубрика для науковців, дослідників, викладачів, студентів. Розширенню можливостей для використання бібліотечних фондів сприятиме функціонування рубрики за типом MyLOC тощо.

Реагуючи на світовий досвід, інформаційні запити сьогодення та забезпечення безперешкодного доступу до інформації всіх верств населення варто розглянути можливість надання онлайн-доступу до бібліотечних ресурсів категорії громадян з особливими потребами. У перспективі доцільно за прикладом парламентської бібліотеки Японії впровадити доступ до сайту за допомогою мобільної версії.

Детально розглянувши сайти провідних бібліотек світу, варто відмітити їх певну схожість у розвитку, наданні послуг та структурі. Так, усі досліджувані веб-портали надають доступ до електронних каталогів, фондів, реферативних баз даних, колекцій, виставок, фото- та аудіоресурсів. Усі сайти дають змогу ознайомитися з історією бібліотеки та стрічкою новин,

скористатися пошуковою системою, яка у всіх порталів є досить зручною та багаторівневою, скористатися послугою зворотного зв'язку. Усі опрацьовані сайти мають чати, форуми або відображення в соціальних мережах. У зв'язку з активним розвитком новітніх технологій та віртуального простору, досліджувані бібліотеки через свої сайти намагаються надавати дедалі більше онлайн-послуг та доступів.

Варто відмітити, що на сьогодні бібліотечний сайт не тільки представляє безпосередньо бібліотеку в віртуальному просторі, а й державу в цілому, надаючи достовірну інформацію про її історію, культуру та сучасний стан розвитку [12, с. 101]. Сучасні веб-сайти бібліотек безпосередньо сприяють глобальній інформатизації суспільства, беручи участь у його основних процесах: забезпечують доступ до національних інформаційних ресурсів, формують інформаційну свідомість і підвищують рівень інформованості суспільства.

Список використаних джерел

1. *Берестова Т. Ф.* Библиотека как элемент информационного пространства [Электронный ресурс] / Т. Ф. Берестова // Библиотекосведение. Электрон. дан. – 2004. – № 6. – С. 43–51. – Режим доступа: http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=140. – Загл. с экрана.

2. *Лаврик О. Л.* Традиционные библиотечные системы и Интернет: стратегические направления развития [Электронный ресурс] / О. Л. Лаврик, Т. В. Дергилева ; Моск. гос. ун-т культуры и искусств // Библиотечное дело-2001: российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве : материалы VI Междунар. науч. конф., Москва, 26–27 апр. 2001 г. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/articles/msuk/2001/6_s/s6_p32.html. – Загл. с экрана.

3. *Мотульский Р. С.* В стране цветущей сакуры: Путевые заметки / Р. С. Мотульский // Библиотека: Массовый профессиональный иллюстрированный журнал. – М. : Либерия. – 2008. – № 1. – С. 68–73.

4. *Столяров Ю. Н.* Развитие электронного фондоведения [Электронный ресурс] / Ю. Н. Столяров // Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса : 12-я Междунар. конф. «Крым-2005». – М., 2005. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Библиогр.: 4 назв. – рус. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/2005/59.pdf>. – Загл. с экрана.

5. *Шрайберг Я. Л.* Библиотеки и информационные технологии: десять лет спустя [Электронный ресурс] / Я. Л. Шрайберг // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире: новые технологии и новые формы

сотрудничества : 10-я юбил. Междунар. конф. «Крым-2003». – М. : ГПНТБ России, 2003. – Т. 1. – С. 9–11. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/crimea/2003/tom1/plen/Doc2.NHTML>. – Загл. с экрана.

6. *Чекмарьов А. О.* Національна система електронних бібліотек [Електронний ресурс] / А. О. Чекмарьов, Л. Й. Костенко, Т. П. Павлуша ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 1998. – 52 с. – укр. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/books/19/98caoseb.html>. – Назва з екрана.

7. *Костенко Л. Й.* Мережні інформаційні ресурси Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс] / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов ; НТІ. – Електрон. дані. – 2000. – № 3. – С. 41–44. – Бібліогр.: 7 назв. – укр. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/2000/00klinbv.html>. – Назва з екрана.

9. *Чуприна Л. А.* Электронные расчеты за платные услуги библиотечного сайта в контексте маркетинговой стратегии / Л. А. Чуприна, А. О. Чекмарёв // Україна: події, факти, коментарі. – 2011. – № 8. – С. 60–66.

10. *Пашков О. М.* Бібліотеки та Інтернет: надання віддаленого доступу до інформації у США / О. М. Пашков // Бібл. планета. – 2001. – № 2.

11. *Моргенштерн И. Г.* Информационное общество : учеб. пособие / И. Г. Моргенштерн. – Челябинск, 1996. – С. 3.

12. *Петрашук О.* Інформаційна функція бібліотек у системі сучасних та прикладних бібліотечних функцій / О. Петрашук // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – Вип. 18. – С. 226.